

Piskurewicz, Jan

"Polska Komisja Międzynarodowej Współpracy Intelektualnej (1924-1939)",
Andrzej M. Brzeziński, Łódź 2001 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 46/3, 202-204

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mu się leksykalne bądź stylistyczne potknięcia, to są one tak nieliczne, iż tylko uważny czytelnik jest w stanie je wyłowić. Podobnie rzecz ma się z kwestiami merytorycznymi. Wyjątkowo sprostowania wymaga stwierdzenie, że Bukowina od wschodu sąsiadowała z Siedmiogrodem (s. 102); wręcz przeciwnie, od zachodu. Również Rumuni zajęli Bukowinę nie po Dniepr i Czeremosz (s. 105). To ewidentna pomyłka. Chodzi o Dniestr.

Edytorsko tom prezentuje się znakomicie, co jest zasługą Śląskiego Instytutu w Opolu i grafika Leszka Ołdakowskiego. Szkoda tylko, iż przyjęto – choć w sposób oględny – niedobłą zasadę oszczędzania na świetle marginesów. Do tekstu dodano wykaz skrótów, źródeł i literatury (imponujący), spis tabel, map (opracował je Janusz Kościak), streszczenie niemieckie, indeks osobowy, instytucji, organizacji i partii, a także akt prawnych. Omówiony tytuł należy do liczących się pozycji o Austrii i każdy, kto się nią zajmie, nie będzie mógł obok tej książki przejść obojętnie.

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

Andrzej M. B r z e z i ń s k i : *Polska Komisja Międzynarodowej Współpracy Intelektualnej (1924–1939)*. Łódź 2001. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 133 s.

A.M.Brzeziński podjął temat dotychczas nieopracowany, a zasługujący bez wątpienia na bliższe poznanie. Międzynarodowa współpraca intelektualna w Europie w okresie międzywojennym tylko okazjonalnie była tematem prac naukowych w Polsce. O działalności Polskiej Komisji Międzynarodowej Współpracy Intelektualnej pisano przeważnie przy okazji omawiania zagadnień polityki naukowej państwa polskiego lub polskiej polityki zagranicznej. Międzynarodową współpracę intelektualną okresu międzywojnia najpełniej przedstawia praca doktorska J.J. Renoliet, *L'Institut International de Cooperation Intellectuelle (1919–1940)*, wydana ostatnio drukiem, na którą zresztą A.M.Brzeziński powołuje się w swoim opracowaniu.

Swoją pracę Brzeziński oparł na szerokiej podstawie źródłowej, uwzględniając w zasadzie wszystkie najważniejsze archiwalia związane z opracowywanym tematem, a więc dokumenty z: Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Société des Nations (1919–1940), Archives UNESCO, Institut International de Coopération Intellectuelle (1925–1946) i z Biblioteki Polskiej w Paryżu (Archiwum Z.L. Zaleskiego), Archiwum Ligi Narodów (1928–1947) w Genewie, AAN, APAN i BUW, Oddział Rękopisów w Warszawie oraz Archiwum UJ w Krakowie, ponadto liczne publikacje dokumentów, dzienników i pamiętników.

Być może, pewne dodatkowe informacje na temat genezy PKMWI i udziału w jej pracach Polskiej Akademii Umiejętności mógłby autor jeszcze uzyskać w Archiwum PAN w Krakowie, w zespole korespondencji sekretarza generalnego PAU.

Przyjęcie problemowego układu treści sprawia, że działalność PKMWI i jej znaczenie rysują się wyraźnie w kontekście ówczesnej sytuacji międzynarodowej, a także na tle polskiej polityki zagranicznej, co stanowi z pewnością duży plus omawianego opracowania.

W pierwszym rozdziale Brzeziński omawia genezę, organizację, cele i zasady działania PKMWI, a także jej dzieje aż do 1939 r., kiedy to władze niemieckie ostatecznie zlikwidowały jej biuro mieszczące się w siedzibie Kasy imienia Mianowskiego w Pałacu Staszica. W drugim rozdziale autor określił miejsce i rolę odgrywane przez PKMWI w systemie Ligi Narodów, a zwłaszcza związki łączące ją z Commission Internationale de Coopération Intellectuelle i z Institut International de Coopération Intellectuelle. Trzeci rozdział poświęcony jest działalności PKMWI na rzecz współpracy naukowej, uniwersyteckiej i artystycznej. Obejmuje on takie zagadnienia, jak: kontakty i wymiana naukowa z zagranicą, sprawy współpracy uniwersyteckiej i wymiany studentów, kwestie związane z ruchem artystycznym. W rozdziale czwartym autor przedstawia rolę odegraną przez PKMWI w sprawie tzw. „rozbrojenia moralnego“. Inicjatorem debaty międzynarodowej o „rozbrojeniu moralnym“ w 1931 r. był rząd polski, co stało się PKMWI w szczególnej sytuacji. Stała się ona istotnym czynnikiem popularyzującym samą ideę, która jednak w wyniku zmian na arenie międzynarodowej zakończyła się fiaskiem. Kolejne dwa rozdziały to omówienie aktywności Komisji w kwestii rewizji podręczników szkolnych i w sferze popularyzacji wiedzy o Polsce za granicą. Sprawa rewizji podręczników szkolnych w celu wyeliminowania z nich treści mogących powodować animozje między narodami była podnoszona od początku działalności Ligi Narodów. PKMWI, przy współpracy polskiego MSZ i MWRiOP, bardzo aktywnie włączyła się w tę kwestię, powołując specjalną podkomisję, która przeprowadziła szereg prac eksperckich i programowych. Prace związane z popularyzacją wiedzy o Polsce za granicą objęły m.in. patronowanie tzw. Międzynarodowej Korespondencji Szkolnej oraz kursom wakacyjnym o kulturze polskiej dla cudzoziemców i Polaków z zagranicy. Ostatni, siódmy rozdział, poświęcony jest instytucjom autonomicznym PKMWI – Centralnemu Komitetowi Polskich Instytucji Nauk Politycznych i Polskiemu Towarzystwu Ochrony Prawa Autorskiego. W *Zakończeniu* autor podsumowuje dokonania PKMWI, koncentrując się na jej znaczeniu dla polskiego środowiska naukowego i roli, jaką odegrała w polskiej polityce zagranicznej.

Książka, dotycząca zagadnień organizacji międzynarodowego życia intelektualnego i jego związków z wielką polityką w okresie międzywojennym,

zainteresuje z pewnością historyków zajmujących się tym okresem i wszystkich tych, którzy poszukują wzorów dla naukowej i kulturalnej współpracy z zagranicą.

Jan Piskurewicz
(Warszawa)

Zbigniew W ó j c i k : *Józef Siemiradzki, przyrodnik i humanista, badacz Ameryki Południowej*. Wydawnictwo DTSK Silesia, Wrocław-Warszawa 2000, 277 s., ilustr.

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska“

Na wstępie warto przypomnieć, że w 1939 roku ukazało się w Warszawie dzieło pod redakcją Władysława Pobóg-Malinowskiego *Polska i Polacy w cywilizacji świata*. Miało ono zapoczątkować cykl obrazujący nasz wkład do nauki i cywilizacji światowej. Niestety wojna uniemożliwiła kontynuowanie tej pożytecznej działalności wydawniczej. Powstała luka, która jest tym dotkliwsza, że również współcześnie społeczeństwo mało wie o naszych osiągnięciach na różnych kontynentach. A przecież dumą może napawać fakt, iż mimo długiego okresu utraty niepodległości, nasi rodacy zarówno zesłańcy, jak i ludzie wolni przyczynili się znacznie do lepszego poznania różnych postaci naszej planety. Wystarczy wspomnieć o pionierskich badaniach prowadzonych w azjatyckiej części Rosji przez Aleksandra Czekanowskiego, Jana Czerskiego i Benedykta Dybowskiego, o pracach Ignacego Domeyki w Ameryce Południowej i Pawła Edmunda Strzeleckiego w Australii.

Biorąc te elementy pod uwagę, z tym większym zadowoleniem należy powitać nową serię wydawniczą „Wspólnoty Polskiej“, zatytułowaną „Polacy w dziejach i cywilizacji świata“. W jej ramach będą się pojawiać publikacje dotyczące działalności naukowej, gospodarczej i kulturalnej Polaków w różnych krajach.

Prezentowana obecnie monografia została poświęcona Józefowi Siemiradzkiemu, bratankowi znanego artysty malarza Henryka. Ważnym elementem książki jest prezentacja postaci uczonego, toteż przytoczę na wstępie podstawowe informacje.

Urodził się on 28 III 1858 r. w Charkowie. Jego ojciec, Telesfor, był oficerem wojsk rosyjskich. Z powodu przedwczesnej śmierci matki Józef wychowywał się u stryja Hipolita, ojca Henryka. W 1870 r. przeniósł się ze stryjostwem do Warszawy, gdzie uczył się do III Gimnazjum. Początkowo interesował się ornitologią i w związku z tym poznał kustosza Gabinetu Zoologicznego Cesarzowskiego Uniwersytetu Warszawskiego Władysława Taczanowskiego oraz wielu innych przyrodników, m.in. Konstantego Jelskiego, Jana Sztolcmana, Antoniego Wągę i Benedykta Dybowskiego.